

MEHRİN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. H.İbrahim ACAR*

Özet

Mehir, kadının kocası üzerindeki mali haklarından biridir. Kadınlara verilen önemi ifade eder. Mehir, kadının, evlilik akdi ile kocasından almaya hak kazandığı bir maldır. Yüce Allah, mehrin gönül hoşluğu ile karşılıksız hediye olarak verilmesini istemektedir. Ancak günümüzde müslümanlar arasında formalite olarak kabul edilen ya da miktarı arttırılmak suretiyle övünç kaynağı olarak görülen bir müessese haline gelmiştir.

Mehir, akdin meydana gelmesi ile erkeğin zimmetinde bir borçtur. Nikah esnasında mehrin belirtilmemesi veya mehrin verilmeyeceğinin söylenmesi akdin sıhhatine engel teşkil etmez. Ancak sonradan çıkabilecek ihtilafları bertaraf etmek için önceden tespit edilmesi sünnettir.

Mal, eşya ve ekonomik değeri olan, satın alınan mala karşılık verilebilen, mülk edinilebilen her şey mehir olabilir. Miktarının akıl yolu ile takdir edilmesi ve bilinmesi mümkün değildir. Hz. Peygamber gençlerin evlilikten kaçmamaları için mehrin kolaylaştırılması ve miktarının yüksek tutulmamasını istemektedir. Bununla birlikte boşanma hakkının kötüye kullanıldığı bölgelerde mehir miktarının yüksek tutulması evlilik birliğinin sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1-Mehir 2-Boşanma 3-Nikah 4-Mut'a

Evaluation of Mahr in terms of Islamic Law

Mahr is one of the financial rights that the woman has over her husband. It emphasizes the importance given to the women. Mahr is the possession that the woman gains from his husband by means of the marriage contract. Mighty Allah, demands that the mahr be given willingly and voluntarily as a gift. Yet, today it has become an institute seen as a formality or source of pride by increasing the amount among Muslims.

Mahr, after the wedding contract, is a debit for the man. During the nikah, not stating the mahr or stating not to give the mahr doesn't revoke the contract. However, in order to avoid the future controversies, it is sunna to determine it before.

Anything such as assets, goods and things economically worthwhile and could be got estate can be mahr. It is not possible to determine and know the amount mentally. Prophet Muhammad demands the mahr be eased and the amount not be kept high so that the young won't avoid marriage. On the other hand, in the places where the right of divorce is abused, keeping the mahr high will contribute to the protection of the marriage.

Key Words: 1-Mahr 2-Divorce 3-Nikah 4-Mut'ah

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

GİRİŞ

Evlilik akdi ile erkek ve kadınların birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları söz konusu olmaktadır. İslam hukuku, eşlerden üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelerini istemektedir. Bu sorumluluklardan birisi de İslam aile hukukunun önemli konularından biri olan, kaynağını Kur'an'da bulan mehir kavramıdır.

Mehir, kaynağı Kur'an olmasına rağmen, muhtevasının yeterince kavranamaması ve hak ettiği önemin verilmemesi sebebiyle uygulama alanı bulamayan, uygulandığı yerlerde de müslümanlar arasında formaliteden öteye geçmeyen ya da miktarı arttırılmak suretiyle övünç kaynağı olarak görülen bir müessesedir. Bu makalemizde, mevcut eksik ve yanlış anlayışları bir nebze de olsa giderme ve mahiyetini doğru anlama adına mehir konusunu ele alacağız.

I-TANIMI

A- Mehrin Lügat Manası

Sadâk veya sıdâk lügatte evlenen kadının mehri manasıdır. Tekil olan bu kelimenin çoğulu “suduk” veya “esdika”dır.¹ Bununla beraber mehir manasında nihle,² ecr,³ ferida,⁴ alaik,⁵ ukr,⁶ mehr,⁷ gibi pek çok kelime kullanılmıştır.

B- Mehrin Terim Manası

Mehir, kadının, evlilik akdi ile kocasından almaya hak kazandığı bir maldır.⁸ Erkek, karısı bağışlamadığı sürece er veya geç bunu ödemek zorundadır. Mehir kadına verilen değer maddi sembolüdür. Mehir olarak verilen mal, kadının bedeli veya ondan istifade imkanının karşılığı değil, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun sembolik alameti veya Allah'tan kadına bir hediye, bir bağıştır.⁹ “İslam Hukukunda, kadını hem evliliğe ısındırmak, hem de ona belli bir mali güç kazandırmak düşüncesiyle mehrin vacip kılındığını söylemek mümkündür. Özellikle kocanın tek taraflı irade beyanıyla boşama yetkisini kötüye kullanması durumunda kadın, böyle bir mali imkana fazlasıyla ihtiyaç duyacaktır.”¹⁰ Bu bakımdan mehir, kadının evlilik, sosyal statü, toplumsal değeri ve hakları açısından önem arz etmektedir.

¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut, 1990, X, 197.

² en-Nisa, 4/4

³ en-Nisa, 4/24

⁴ el-Bakara, 2/237

⁵ Darekutni, Ali b. Ömer, *Sünenu'd-Darekutni*, Beyrut, 1986, Nikah, III, 244.

⁶ İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer, *Reddu'l-Muhtar ale'd-Durri'l-Muhtar*, Beyrut, tsz, II, 329.

⁷ Ayni, Ebi Muhammed Mahmud b. Ahmed, *el-Binaye Şerhu'l-Hidaye*, Beyrut, 1980, IV, 646.

⁸ Alaaddin Ebi Bekr b. Mes'ud, *Bedâiu's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, Beyrut, 1986, II, 292.

⁹ Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul, 1996, I, 338.

¹⁰ Aydın, M. Akif, *İlmihal II (İslam ve Toplum)*, İstanbul, 1999, II, 218.

II-İSLAM ÖNCESİ DÖNEMLERDE MEHİR

Nikah akdi ile evlilik hayatına adım atan eşlerin birbirlerine karşı hak ve görevleri gündeme gelmektedir. Bu haklardan birisi de evlenirken erkeğin kadına vermesi gereken mehirdir.

Geçmiş dönemlerde hemen her toplumda adı farklı şekillerle de anılsa evlenecek kadına veya onun ailesine para veya mal verme uygulaması vardı. Genellikle erkek tarafı evleneceği kızın ailesine geleneğe göre bir takım hediyeler vermekte ve ödemelerde bulunmaktaydı. İslamiyetten önce Türkler arasında, evlenen erkek veya onun akraba ya da velileri tarafından kızın ailesine, miktarı mali ve sosyal durumlarına göre değişebilen para veya mal verilirdi. Başlık müessesesine esas teşkil eden bu uygulamaya “kalın” adı verilmiştir. Bu ödemeler mutlaka evlilikten önce yapılmaktaydı. Kalın verilmediği müddetçe evlilik gerçekleşemezdi.¹¹ Kabul etmek gerekir ki kalının bir kısmı düğün masraflarını karşılamak veya kıza bir nezaket hediyesi sunma gayesine matuf olmakla birlikte, bir kısmı süt hakkı olarak anneye verilir, diğer bir kısmı da söz keserken babaya verilirdi. Anne ve babaya verilen miktarlar kızın yetiştirilmesi için yapılan masraflara iştirak şeklinde değerlendirilebilir. Fakat babanın, aldığı kalını mutlaka kızına çeyiz yapmak için kullanma mecburiyetinde olması, bunun bir nevi düğün masraflarına iştirak olduğu fikrine de hak vermektedir.¹² Kalının mahiyeti, miktar ve vasıfları kabile, zaman ve evlenenlerin servetine ve mensup oldukları tabakaya göre değişirdi. Kalın birkaç baş hayvan olabileceği gibi yüzlerce at, binlerce koyundan da ibaret olabilirdi. Kızın kalında hiçbir tasarruf hakkı yoktu.

Türkler, İslam’a girdikten sonra her ne kadar *kalın* verme adetini terk etmişlerse de günümüzde bu adet Anadolu’nun bazı yerlerinde dejenere edilmiş şekliyle, başlık adıyla kısmen yaşamaktadır. Bu durum eski geleneklerin halen sürdüğünü göstermektedir. Sosyal açıdan varlığını sürdüren başlık, yüksek rakamlarla gündeme getirildiğinden bu durum bir çok fakir gencin evlilik yapmasına engel olmaktadır. Günümüzde uygulama alanı bulan başlık gibi bazı geleneklerin, İslam’dan kaynaklandığını zannedenler mehir ile başlığı eş değer olarak kabul etmektedir. Bu durum belki de farkında olmadan İslam hakkında yanlış kanaatlere yol açmaktadır. Bu nedenle İslam’dan kaynaklanan geleneklerin diğerlerinden ayırt edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede başlık uygulamasının İslam ile hiçbir ilgisi olmadığını söylemek mümkündür.

Nisa suresi 4. ayeti kadınların başlık parasıyla bir eşya gibi satılmalarını yasaklamakta, yerine evlenen kadına verilmek üzere mehir sistemini getirmektedir. Günümüzde hala başlık parasının alınıyor olması, eski geleneklerin sürdüğünü ve Kur’an’ın dikkate alınmadığını, yapılan radikal değişimin bazı toplumlarda hala özünsenememiş olduğunu göstermektedir.

İslam öncesi cahiliye devri araplarında evliliğin meşru ve muteber olabilmesi için mehir esaslı bir şart idi. Ancak mehir verildiği takdirde evlilik muteber hale gelirdi. Mehirsiz evlilik ayıp sayılmakta ve kadın bir odalık olarak telakki

¹¹ Arsal, Sadri Maksudi, *Umum Hukuk Tarihi*, İstanbul, 1944, s. 334-335.

¹² Cin, Halil, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara, 1974, s.276.

edilmekteydi. Bu dönemde mehir, kızı velayeti altında bulunduran baba, kardeş veya akrabasına verilirdi. Kadınlar mehirden bir pay almazlardı.¹³ İslam, cahiliye döneminde uygulama alanı bulan mehri aynen kabul etmiş, ancak uygulanış biçimini kadının lehine değiştirerek bizzat kendisine verilmesi şartını getirmiştir. Ancak bu şekilde istenen uygulamanın, kağıt üzerinde kalmasını da istememiştir.

İslam Hukuku'na göre erkek tarafından kadına verilen mehre mukabil Hıristiyanlar da gelin tarafının damada götürdüğü mal ve parayı ifade eden "Drahoma" söz konusudur.

III-MEHRİN HİKMETİ VE ÖNEMİ

Mehir, kadınlara tanınan mali haklardan birisidir. Bir karşılık olarak değil, ihsan ve Allah'tan gelen hediye olarak meşru kılınmıştır. İbnu'l-Hümmam, " mehir, ücret ve semen gibi bir karşılık değil kadının şerefini korumak için meşru kılınmıştır " ¹⁴demektedir.

Nikah bir takım maslahatlara mebni olarak meşru kılındığından bu maksatlara ulaşma, eşler arasında ancak uyumla mümkün olur. Karı-koca arasındaki ahenk ise kadının kocası yanında izzetli ve şerefli olması ile mümkün olur. Binaenaleyh, evlilik kolay bir şekilde olur ve kadın da kocasının nazarında kıymetsiz görülürse eşler arasında sevgi ve saygı oluşmayacağından nikahtan kastedilen maksat hasıl olmayacaktır. Nikah akdi ile mehir vacip kılınmadığında erkek nikahın devamına ehemmiyet vermeyecektir. ¹⁵

Bununla beraber mehrin lüzumlu görülmesinde başka hikmetlerde bulunmaktadır. Bunlar arasında, erkeğin kendisiyle evlenmek arzusunda olduğu kadın için harcamada bulunmaya alıştırılmak istenmesi, mehirle birlikte evliliğin getirdiği ve kocanın yerine getirmesi gereken bir takım yükümlülükler ile erkeğin boşanma konusunda daha tedbirli olmasının sağlanması, kadının kocasının kendisini boşaması halinde müeccel olan mehrin muaccel olmasıyla maddi bakımdan bir kaynak bulabilmesinin sağlanması, kadının hiç kimseye bağlı olmadan dilediği gibi kullanabileceği paraya sahip olmasıyla maddi ve manevi yönden tatmin edilmesi sayılabilir. Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki, mehir vacip kılınırken daima kadınların menfaati gözetilmiştir.

Mehir uygulamasının kadının iş hayatına atılmadığı ve işsizlik sigortasının bulunmadığı toplumlarda çok yararı olacağı muhakkaktır.¹⁶ Çünkü kocanın sahip olduğu tek taraflı boşama yetkisini kötüye kullanması durumunda kadın böyle bir mali imkana fazlasıyla ihtiyaç duyacaktır. İslam Hukukunda mehir ve boşama karşılıklı iki eşit hak olup mehir kadına, boşama ise kocaya aittir.

¹³ Otto Spies, "Mehir", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1970, VII, 494.

¹⁴ İbnu'l-Hümmam, Kemaleddin Muhammed b. Abdulvahid b. Abdulhamid b. Mes'ud es-Sivasi, *Fethu'l-Kadir*, Beyrut, tsz, III, 205.

¹⁵ Kasani, *a.g.e.*, II, 275.

¹⁶ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, İstanbul, tsz, V, 35.

IV-MEHRİN VACİP OLMASININ DELİLLERİ

Mehrin vacip olduğunu bildiren bir çok ayet vardır.¹⁷ Bunlardan sadece Nisa Suresi 4. ayeti zikredeceğiz. Bu ayette “*Kadınlara mehirlerini cömertçe verin*“ buyrulmaktadır. Burada emrin muhatabı kocalardır. Yüce Allah, kocalara mehirlerini gönül hoşluğu ile vermelerini, onu karşılıksız bağışlamalarını emretmektedir.¹⁸

Ayet metninde geçen “nihle“ kelimesi hibe, bağış, ihsan anlamlarına gelir. Çünkü koca bunun karşılığında maddi bir şeye malik olamaz. O halde kadınların mehirleri seve seve verilmelidir. Erkekler “kadın malına göz dikmek şöyle dursun behemhal münasip mehirlerini kıskanarak değil, kerem ve cömertlikle seve seve vermelidir.”¹⁹

İbn Abbas, Katade, İbn Cüreyc ve İbn Zeyd “Nihle“ kelimesine farz olan şey anlamını yüklemektedirler. Onlara göre “nihle” din, inanç, hukuk, yol manalarına da gelmektedir. Kelbi, “Nihle” kelimesine bağış, hibe anlamlarını vermektedir. Ebu Ubeyde’ye göre “Nihle “ kelimesi gönül hoşluğu anlamına gelmektedir. Buna göre mehrin gönül hoşluğu ile verilmesi, bu konuda zorlama ve pazarlık yapılmaması gerekir. Bu görüşleri birleştirecek olursak ortaya çıkacak mana şöyle olacaktır. Mehir, Allah’ın gönül hoşluğu ile karşılıksız hediye olarak verilmesini emrettiği bir farzdır.²⁰ Böylece Yüce Allah, kadının hakkı olan mehri erkeğin ödemesini zorunlu kılmakta, kadının hakkını güvence altına almaktadır.

Ayetteki emrin velilere yönelik olduğu da ileri sürülmüştür. Çünkü cahiliye döneminde veli, kadının mehrini alır ve ona bir şey vermezdi.²¹ Bu ayet cahiliye devrindeki uygulamaları ortadan kaldırmakta, mehrin kadının hakkı olduğunu, ona verilmesi gerektiğini bildirmektedir. Buna göre mehir, veliler tarafından faydalanmaksızın kadınlara teslim edilmelidir.

Hz. Peygamber evlenmek isteyen adama “*o kadına mehir olarak verecek bir şeyin var mı?*“ diye sordu. Adam “yanımda şu sırtımdaki gömleğimden başka bir şeyim yok“ diye cevap verince Resulullah, “*gömleğini ona verirsen sen gömleksiz kalırsın, başka bir şey ara*“ dedi. Adam “ başka bir şey bulamadım” deyince Resulullah “*haydi git araştır ve demir bir yüzük olsun bul ve getir*“ dedi. Bir müddet sonra dönüp gelen adam “Ya Resulellah demir bir yüzük bulamadım. Ancak izarım var. Yarısı onundur. ” dedi. Hz. Peygamber “*İzarını ne yapsın! Eğer sen giyersen ona, o giyerse sana giyecek bir şey kalmaz.*“ buyurdu. Bunun üzerine adam oturdu. Bir süre sonra ayağa kalktı. Hz. Peygamber gittiğini görünce çağırttı. Adam tekrar gelince “*Kur’an’dan okumayı bildiğin bir yer var mı?*“ diye sordu. Adam, falan sureleri biliyorum diyerek bildiği yerleri saydı. Bunun üzerine Hz. Peygamber “*Bildiğin Kur’an’a karşılık onu sana nikahladım*”²² buyurdu.

¹⁷ bkz. el-Bakara, 2/ 236-237; en-Nisa, 4/24- 25; el-Maide, 5/5; el-Ahzab, 33/50.

¹⁸ Kurtubi, Ebu Abdilllah Muhammed b.Ahmed el-Ensari, *el-Cami’ li Ahkami’l-Kur’an*, Mısır, 1987,V,24.

¹⁹ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, İstanbul, 1979, II, 1291.

²⁰ Kurtubi, a.g.e.,V, 24.

²¹ Kurtubi, a.g.e.,V, 24.

²² Ebu Davud, Nikah, 31; Nesai, Nikah, 62; Tirmizi, Nikah, 23; bkz, Buhari, Nikah, 14; Müslim, Nikah, 76; İbn Mace, Nikah, 17; İmam Malik, Muvatta’, Nikah, 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 330, 336.

Resulullah bu sözlerinde adama mehir verebilmesi için araştırma yapmasını emrediyor. Emir ise vucup içindir. Şayet emir, vacip olmasaydı aramasını emretmezdi. Fakir sahabe'nin bu sıkıntılı durumuna rağmen mehre gerek olmadığı, mehirsiz de evlenebileceği yönünde bir söz söylememiştir. Mehir olabilecek bir şeyin temin edilebilmesi için gayret göstermiştir. Bu da mehrin vacip olduğuna delalet etmektedir.

Hz. Peygamber, yapmış olduğu bütün evliliklerinde hanımlarına mehir vermiştir.²³ Şayet mehir vermek vacip olmasaydı ömründe bir defa da olsa en azından mehir vermenin vacip olmadığını göstermek için terk ederdi. Bu bakımdan zikredilen nasslar ve Resulullah'ın mehirsiz evlilik yapmaması, onun vacip olduğuna delildir. Sahabe döneminden günümüze kadar bütün alimler de mehrin vacip olduğu hususunda icma etmişlerdir. Hiç kimse bu konuda muhalefet etmemiştir.

V-MEHRİN KOCAYA VACİP OLMASI

Mehir, nikah akdi ile kocaya vacip olur. Kur'an'da "...*Haram kılınan(kadın)ların dışında kalanları zinadan kaçınıp iffetli olarak, mallarınızla istemeniz size helal kılındı...*"²⁴ buyrulurken evlilik talebinin ancak mal ile olabileceğine işaret edilmektedir. Akdin meydana gelmesi ile mehir kocaya vacip olur.

Allah Teala, erkek ve kadınları birbirinden farklı yaratmıştır. Şekil, güç, kuvvet ve fiziksel yapı bakımından birbirlerine benzemezler. Hayatlarını birleştirmeleri ile aile meydana gelir. Amacı sağlam bir toplum kurmak olan İslam, aileye çok önem vermiştir. Çünkü aile toplumun temel taşıdır.

İnsanın yaratılışından itibaren aile işlerinin düzene sokulabilmesi için eşler arasında iş bölümü yapılmıştır. Erkek, ailenin geçimini sağlamak, nafaka temininde bulunmak için çalışır. Bütün mali sorumlulukları üstlendiğinden mehir vermek erkeğe vacip kılınmıştır.²⁵ Kadın da ev işlerini idare, çocukların terbiyesi ve ailesinin saadeti için çalışır. Ev içindeki işlerin sorumluluğu -vacip olmama kaydı ile- kadınlara aittir. Zira erkekler yapı itibarıyla çalışıp kazanmaya, kadınlar da ev işlerinde çalışmaya daha müsaittir. Nitekim Hz. Peygamber ev içi işleri kızı Hz. Fatma'ya, ev dışı işleri de damadı Hz. Ali'ye yüklemiştir.

VI-AKİT ESNASINDA MEHRİN ZİKREDİLMESİNİN GEREKLİLİĞİ

Hanefi mezhebine göre mehir, nikahın rükünlerinden biri olmadığı gibi sıhhat şartlarından biri de değildir. Mehir, akdin meydana gelmesi ile erkeğin zimmetinde bir borçtur. Nikah esnasında mehrin belirtilmemesi veya mehrin verilmeyeceğinin söylenmesi akdin sıhhatine engel değildir. Mehrin taraflarca önceden tespiti, sonradan çıkabilecek ihtilafları bertaraf etmek içindir. Bu nedenle önceden mehrin tespit edilmesi sünnettir.²⁶

²³ Habeşistan'da iken evlendiği Ümmü Habibe'ye mehri kendi namına Habeşistan kralı Necaşi vermiştir.

²⁴ en-Nisa, 4/24.

²⁵ Zekiyuddin Şa'ban, *ez-Zevac ve't-Talak fi'l-İslam*, Kahire, 1964, s.64.

²⁶ İbn Kudame, Ebi Muhammed Abdullah b. Ahmed b.Mahmud, *el-Muğni (eş-Şerhu'l-Kebir ile birlikte)*,

Erkek ile kadının varlığı nikah akdinin sıhhati için yeterlidir. Nitekim Bakara suresi 236. ayette “Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız size her hangi bir sorumluluk yoktur. Şu kadar ki onlara(mal verip) faydalandırın. Eli geniş olan haline göre, eli dar olan da haline göre ve güzellekle faydalandırılmalıdır...” buyrulmaktadır. Bu ayetten anlaşıldığına göre mehir tespit edilmeden yapılan evliliğin akabinde meydana gelen boşama muteberdir. Bunda bir sorumluluk yoktur. Boşamanın muteber olabilmesi de ancak sahih bir evlilik sonrasında mümkün olur.²⁷ Mehri akit esnasında tesmiye edilmesi nikahın şartlarından biri olsaydı bu durumda evliliğin geçersiz olması gerekirdi.

Ahzab suresi 49. ayetle de kendileriyle nikahlanıp zifafa bulunulmayan kadınların boşanması halinde onlara bağışta bulunularak (mut'a verilerek) güzellekle bırakılması istenmektedir. Ayrılığın kadında meydana getirdiği sarsıntıyı kısmen telafi edebilmek için bir nevi teselli hediyesi olan mut'anın verilmesi, mehri akit esnasında zikredilmemesi ve evliliğin sahih olması halinde vacip olmaktadır.

Rivayet edildiğine göre Abdullah b. Mes'ud'a mehir kararlaştırmadan evlilik yapan fakat zifafa girmeden ölen bir adam hakkında soru soruldu. İbn Mes'ud cevaben “ onda evlilik (hamile) belirtisi var mı? “ diye sorunca, orada bulunanlar böyle bir belirti görmediklerini söylediler. Bunun üzerine İbn Mes'ud, “kendi görüşümü söylüyorum doğrusu bu Allah'tandır. O kadına benzeri kadınların aldıkları mehir kadar mehir vardır, az da olmaz çok da olmaz. Kocasından miras alır ve iddet beklemesi de gerekir.” şeklinde cevap verdi. Ardından Eşca' kabilesinden bir adam kalkıp şöyle dedi. Buna benzer bir olay karşısında Resulullah da aynı hükmü vermişti. Şöyle ki Berva' binti Vâşık adında bir kadın, biriyle evlenmiş, zifafa girmeden de adam ölmüştü. Resulullah o kadın hakkında benzeri kadınların aldıkları mehir kadar mehir almasını ve iddet süresini beklemesini emretmişti dedi. Bunun üzerine İbn Mes'ud ellerini kaldırıp tekbir getirdi.²⁸ Bu rivayetten anlaşıldığı üzere, akit esnasında mehir zikredilmemiş olsa bile nikah akdi sahihtir. Kadına mehr-i misil verilir. Buna göre mehir nikah akdinin şartlarından değil sonuçlarından biridir. Taraflar mehri ödenmemesi hususunda anlaşmalar dahi nikah geçerlidir, mehir yine de gerekir.

Nikahın gayesi neslin çoğalmasındır. Yoksa mehri elde edilmesi değildir. Bu gayeye de evlilikle ulaşılabilir. Akit esnasında mehri zikredilmemesi gayenin tahakkukuna engel teşkil etmez. Çünkü nikah, birleşme ve izdivaç yani kadın ile erkeğin birlikteliği akdidir. Bu birliktelik eşlerle tamam olur. Mehir ise kadının şerefini korumak için şer'an vacip kılınmıştır.²⁹

Şafii Mezhebine göre mehir tayin edilmeden yapılan evlilik hukuken muteber olmakla birlikte mekruhtur. Akit esnasında mehri tespit edilmesi sünnettir. Hz. Peygamber mehri tespit edilmeden kendisi evlenmemiş, kızlarını da evlendirmemiştir.

³⁰

Beyrut, 1972, VIII,3.

²⁷ Kasani, a.g.e., II, 274; Ayni, a.g.e., IV, 647.

²⁸ Nesai, Nikah, 68; Ebu Davud, Nikah, 31; İbn Mace, Nikah, 18.

²⁹ Merginani, Ebi'l-Hasan Ali b. Ebi Bekr b. Abdilcelil er-Riştani, *el-Hidaye Şehu Bidayeti'l-Mübtedi*, İstanbul, 1986, I, 204; Zeyla'i, Fahrüddin Osman b. Ali, *Tebyinu'l-Hakaik Şerhu Kenzi'd-Dekaik*, Beyrut, tsz, II, 136.

³⁰ Nevevi, Ebi Zekeriyâ Muhyiddin b. Şeref, *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*, tsz, XVI, 325; Şirbini, Muhammed

Maliki mezhebine göre mehir, akdin rükünlerinden olduğundan, nikah esnasında mehrin tayin edilmemesi veya mehrin verilmeyeceğinin söylenmesi ya da kanuna aykırı bir şekilde tespit edilmesi halinde evlilik akdi fasit olur. Çünkü Kur'an'da “ *kadınlara mehirlerini cömertçe verin*”³¹ ve “*Onlarla velilerinin izniyle evlenin ve örfü uygun bir şekilde mehirlerini verin*”³² buyrulmaktadır. Ayrıca nikah muavaza/bedel akdidir. Nasıl alışverişte paraya ihtiyaç hissediliyorsa burada da mehre ihtiyaç hissedilmektedir. Mehir olmadan nikah sahih olmaz. Mehrin mutlaka zikredilmesi gerekir. Aksi takdirde evliliğin feshedilmesi (feshettirilmesi) gerekir. Ancak kadının menfaatinin zedelenmemesi için zifaf vaki olmuşsa artık evlenme fesh edilemez. Bu durumda kadın mehr-i misle hak kazanır.³³

VII-KADININ ALMIŞ OLDUĞU MEHİRLE ÇEYİZ HAZIRLAMA ZORUNLULUĞU

Kadın kendi parasıyla ya da kendisine verilen mehirle çeyiz hazırlamak zorunda değildir. Böyle bir sorumluluğu yoktur. Almış olduğu mehir, çeyiz karşılığı olmadığından bu konuda zorlanamaz. Zaten erkek karısının mehrini nikah esnasında veya evliliğin devamı sırasında ya da evliliğin sona ermesi halinde verir. Nikah öncesinde mehrin verilme zorunluluğu yoktur. Ancak erkek mehirden ayrı olarak bir miktar çeyiz hazırlığı için ödemede bulunduğu takdirde kadın bununla çeyiz alabilir. Kadının babası da çeyiz temin etmekle mükellef değildir. Çeyizin hazırlanması, nafaka yükümlüsü olarak kocaya aittir. Bütün evlilik hazırlıklarını ve masraflarını erkek yapmak durumundadır.³⁴ Bütün bu sorumlulukların karşılığı olarak ta erkek boşama yetkisini elinde bulundurur.

VIII-KADININ MEHRİNİ KOCASINA BAĞIŞLAMASI

Mehir, kadının malı olup dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Geçim koşullarının zorunlu gereği olarak mehrin erkek tarafından talep edilerek kullanılması halinde, bu miktar kocanın uhdesinde borç olarak kalır.³⁵ Şayet kadın kocasının alacağını tahsil etmez veya gönül hoşluğu ile eşine bağışlarsa bu durum için söylenecek bir söz yoktur.³⁶ Zira bir kimse dilediği birine alacağını bağışlayabileceği gibi bizzat para vermek suretiyle bağışta da bulunabilir. Erkek zor kullanarak, ne vermiş olduğu mehri, ne de kadının başka bir parasını alabilir. Şayet bu konularda farklı uygulamalar varsa bu durum İslam'dan değil insanların menfaat düşüncesi ile olaylara bakış açılarından ve örften kaynaklanmaktadır. İnsanların yanlış davranışlarını dine mal etmek ve İslam'ın görüşü olarak takdim etmek doğru değildir.

el-Hatib, *Muğni'l- Muhtac İla Mağrifeti Meani elfazi'l Minhac*, Mısır, 1958, III, 320.

³¹ en-Nisa, 4/4.

³² en-Nisa, 4/25.

³³ Adevi, eş-Şeyh Ali(Hureşi ile beraber), Beyrut, tsz, III, 253.

³⁴ Bilmen Ömer Nasuhi, *Hukuki İslamiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul, 1985, II, 147-148.

³⁵ el-Bakara, 2/237.

³⁶ bkz. en-Nisa, 4/4.

IX-MEHRİN SATIŞ BEDELİ OLUP OLMADIĞI

Mehir, erkeğin kadından faydalanmasının karşılığı olarak vacip kılınmamıştır. Erkeğin mehir vererek kadından faydalanma hakkını satın alması da söz konusu değildir. Bundan dolayı mehir vacip kılınmamıştır. Mehrin vacip kılınma nedeni sırf nikah akdidir. Sahih bir bir nikah, kısmen mehri gerekli kılar. Mehrin tamamına hak kazanabilmek için mutlaka zifafıta bulunmak gerekmez. Kimsenin göremeyeceği ve habersiz gelemeyeceği bir yerde baş başa kalınması halinde de kadın mehrin tamamına hak kazanır.³⁷

Nikah, akit olması ve icap kabul gibi rükünler sebebiyle kısmen alım satım akdine benzer ise de, diğer yönlerden benzerlik arz etmediğinden mehirle aralarında bir ilişki kurulmaya çalışılmamalıdır. Cahiliye araplarında, verilen mala, baba veya diğer veliler sahip olduğundan mehir belki satış bedeli karakteri arz edebiliyordu. Ancak İslam'ın gelişinden sonraki uygulama biçimine bakarsak mehre satış bedeli, evliliğe de satış akdi nazarıyla bakılamayacağını söyleyebiliriz. Çünkü satış akdinde üç temel unsur vardır. Tarafların rızası, mebi ve semen. Koca alıcı olarak kabul edilse bile, mehri alması gereken kadının hem satıcı, hem erkeğin mülkü, hem de satış bedelini alan biri olması düşünülemez. Bu hukuken mümkün değildir. Kaldı ki mehrin en alt sınırının Maliki mezhebine göre 3 dirhem olduğunu düşünecek olursak, bir koyunun dahi alınamayacağı bir bedelle insanın satın alınabileceği söz konusu olamaz.³⁸

Nikah akdi ile satış akdinin mahiyetine baktığımızda da aralarında benzerlik olmadığını görürüz. Şöyle ki, nikah akdi esnasında mehrin tespit edilmemesi veya mehrin verilmeyeceğinin söylenmesi, evlilik akdinin sıhhatine zarar vermez. Buna mukabil satış akdinde bedel zikredilmediğinde akit batıl olur. Bu durum satış akdini geçersiz kılar. Şayet nikah akdi satım akdi olarak görülseydi mehrin belirlenmesi akdin temel şartlarından olurdu. Ayrıca teati (icap ve kabul sözlerini kullanmadan parayı satıcıya uzatıp malı almak) ile alım satım geçerli ancak nikah akdi geçersiz olmaktadır.³⁹

Bu konuda Bakara suresi 237. ayeti çok önemlidir. Ayette “ *Eğer kadınlara mehir biçer de el sürmeden onları boşarsanız biçtiğinizin yarısını verin...*” buyrulmaktadır. Şayet kadına verilen mehir ondan faydalanmanın karşılığı olsaydı, zifafıtan önce boşandığından kendisinden faydalanılmayan kadına yarısı da olsa mehrin verilmemesi gerekirdi. Ancak Kur'an bu durumda mehrin yarısının verilmesini istemektedir. Peki bu miktarın verilmesi niçin istenmektedir? Bunun cevabını şöyle verebiliriz. Nikahın karşılığında Allah'tan bir farz olarak hediye kabilinden verilmesi istenmektedir.

Bakara suresi 236. ayeti de bu konuda önem arz etmektedir. Ayette “*Kadınlara el sürmeden ve mehrlerini biçmeden onları boşarsanız size her hangi bir sorumluluk yoktur. Şu kadar ki onlara(mal verip)faydalandırın.Eli geniş olan haline göre, eli dar*

³⁷ Kasani, a.g.e., II, 291.

³⁸ Cin, Halil, “İslam Hukukunda Mehir”, *AHFDergisi*, XXIX,1-2, s.220.

³⁹ Aydın, M.Akif, *İslam-Osmanlı Hukuku*, İstanbul, 1985, s. 13.

olan da haline göre ve güzellikle faydalandırılmalıdır...“ buyrulmaktadır. Burada, kadınlar kendileriyle zifafa girilmeden ve onlar için mehir tespiti yapılmadan boşandıklarında bile, gönlünü hoş tutmak ve ayrılığın kadında meydana getirdiği sarsıntıyı kısmen telafi edebilmek için Kur'an tarafından teselli hediyesinin (mut'a) verilmesi istenmektedir. Şayet mehir kadından faydalanmanın karşılığında veriliyor olsaydı, hiç kimse bırakın faydalanmayı, dokunmadığı bir kadına hiçbir zaman teselli hediyesi vermez.

X-MEHRİN MİKTARI

Mehir miktarının akıl yolu ile takdir edilmesi ve bilinmesi mümkün değildir. Çünkü akıl onun idrakine ulaşamaz. Bu miktar ancak şari'in nassı ile bilinir. Kur'an ve sünnette mehrin en fazla ne kadar olması gerektiği hususu belirtilmemiştir. Bu nedenle alimler mehrin en üst sınırının bulunmadığı hususunda icma etmişlerdir.⁴⁰ Bununla birlikte Hz. Ömer, mehrin miktarı konusunda aşırı gidilmemesini ve 400 dirhemden fazla verilmesini yasaklamak istemiş ve bu konuda irad ettiği hutbesinde şöyle söylemiştir. *“Dikkat edin, kadınların mehirlerini çoğaltmak hususunda aşırılığa kaçmayın. Eğer mehirleri arttırmak dünyada övülmeye, Allah katında takvaya sebep olsaydı Resulullah buna daha fazla layık idi. Oysa ne Resulullah kadınlara 480 dirhemden (on iki ukiyyeden) fazla mehir verdi, ne de kızlarından birine on iki ukiyyeden fazla mehir verildi.”*⁴¹ Her kim mehri 400 dirhemden fazla belirirse fazlalığı beytülmale alacağıdır.“ bunun üzerine kureyşli bir kadın buna hakkın yok ey Ömer deyince Hz. Ömer sebebini sordu. Kadın cevap olarak şöyle dedi. Allah *“Bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile ondan bir şey almayın”*⁴²buyuruyor. Hz. Ömer de akabinde, *“Allah'ım beni affet, bütün insanlar Ömer'den daha iyi biliyor”* diyerek minbere yöneldi ve *“Ey insanlar! Kadınların mehirlerini 400 dirhemden fazla vermenizi yasakladım. Kim isterse malından dilediği kadar versin”*⁴³ buyurdu.

Hz. Ömer, 400 dirhem sınırını koymakla bunu kanunlaştırmayı ve insanların buna uymalarını istemişti. Yoksa irşad etmek istememiştir. İrşad etmeyi düşünseydi böyle bir sınırlama yapmazdı. Çünkü Resulullah eşi Hz. Aişe'ye 500 dirhem mehir vermiştir. Nitekim Ebu Seleme Hz. Aişe'ye Hz. Peygamber'in mehrini sorunca Hz. Aişe, “on iki ukiyye ile bir neşş dir” şeklinde cevap vermiştir. Yani Hz. Peygamber'in mehri 500 dirhem idi. Müslimin rivayetinde de bunların toplamı 500 dirhem gümüş eder ifadesi yer almaktadır.⁴⁴

Hz. Ömer'in rivayetine göre Hz. Peygamber eşlerine 480 dirhem mehir vermiştir. Hz. Aişe'nin rivayetine göre ise Hz. Peygamber'in hanımlarına 500 dirhem mehir vermiştir. İlk bakışta her iki rivayetin birbirine zıt olduğu görülmektedir. Ancak Hz. Ömer rivayetinde Ukiyye'yi dikkate aldığından ve küsurat kabilinden olan neşş'i

⁴⁰ Kurtubi, a.g.e., V, 24,101.

⁴¹ Ebu Davud, Nikah, 29; Nesai, Nikah, 66; Tirmizi Nikah, 23; İbn Mace, Nikah, 17.

⁴² en-Nisa, 4/20.

⁴³ Beyhaki,Ebi Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali, *es-Sünenü'l-Kübra*, Haydarabad, 1344,VII, 233; Sa'd b.Mansur, *Sünenü Sa'd b. Mansur*, Beyrut, 1985, I, 166-167; Kurtubi, a.g.e., V, 99.

⁴⁴ Müslim, Nikah, 78; Ebu Davud, Nikah, 29.

zikretmediğinden görünürde böyle bir farklılık ortaya çıkmıştır. Bundan da anlaşılıyor ki Hz. Peygamber hanımlarına en fazla 500 dirhem mehir vermiştir. Cumhur alimler de mehrin arttırılmamasından maksadın 500 dirhemi geçmemesi olduğunu Hz. Peygamber'in hanımlarına verdiği mehir miktarına dayanarak ifade etmişlerdir.

Hz. Ömer'in yukarıdaki ifadelerinden de mehrin üst sınırının bulunmadığı ve insanların gelir bakımından farklı olmaları sebebiyle herkesin durumuna göre mehir takdirinde bulunması gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak gençlerin evlilikten kaçmamaları için mehrin kolaylaştırılması ve miktarının yüksek tutulmaması hususunda Hz. Peygamber, Hz. Aişe'den rivayet edilen bir hadisinde şöyle söylemektedir. *“Nikahın en bereketlisi, külfet olarak en kolay olanıdır.”*⁴⁵ Diğer bir hadisinde de *“Nikahın en hayırlısı kolay olanıdır.”*⁴⁶ buyurmuştur. Ayrıca Hz. Peygamber, parası olmayan, mehir olarak demir bir yüzük de bulamayan fakat evlenmek isteyen fakir bir sahabeyi *“bildiğin ezberindeki surelere karşılık seni ona nikahladım”*⁴⁷ diyerek evlendirmiştir.

Hz. Peygamber kendisine yardım talebi için gelen bir sahabeye mehrin çokluğu sebebiyle kızmıştır. Kendisine *“ne kadar mehirle evlendin?”* diye sorunca sahabe dört evak cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber *“dört evak, sanki bu dağın genişliğinden gümüş yontuyorsunuz. Senin mehir olarak tesmiye ettiğin kadar yanımda bir şey yoktur...”*⁴⁸ buyurdu. Bu ifadeler gösteriyor ki mehrin arttırılması dünyada bir şeref olmadığı gibi Allah katında da takva değildir. Faziletli olan mehrin fazla olmaması ve kolay ödenir olmasıdır. Resulullah ashabı ile dinin maksadını bu şekilde anlamış ve tatbik etmiştir. Bununla birlikte cimrilik sebebi ile mehrin miktarını düşürmeye kalkışmak *“kadınlara mehirlerini cömertçe verin”*⁴⁹ ayetinin hükmünce amel etmemek olacaktır.

Mehrin üst sınırının nass ile tayin ve tespit edilmemesinin hikmeti, coğrafi ve kültürel bölgelere ve bölgelerin ekonomik durumlarına göre mehir olarak verilecek şeyin, nev'inin ve miktarının farklılıklar göstermesinin tabii bir vakia olmasıdır. Coğrafi, kültürel ve ekonomik farklılıklar gösteren bölgeler için tek bir ölçü koymanın hakkaniyet kurallarına uygun olmayacağı açıktır. Dolayısıyla mehrin üst sınırı söz konusu değildir. Ancak temel ilke, mehrin tayin ve tespitinde ödeme sınırlarını zorlamayacak bir ölçünün esas alınmasıdır.

Fıkıh alimleri vacip olan mehrin en azı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı mehrin en aşağı miktarı için sınırın var olduğunu, diğer bir kısmı da sınırın mevcut olmadığını şu düşüncelerle ifade etmişlerdir. Kur'an'da en az miktar beyan edilmemiş ve bu hususta mehrin en az miktarını belirten sahih hadis de varit olmamıştır. Mevcut hadislerin çoğu zayıf veya mehrin en aşağı miktarını sahih bir şekilde tayin etmemektedir.

⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, VI, 82.

⁴⁶ Ebu Davud, Nikah, 32.

⁴⁷ Buhari, Nikah, 14, Müslim, Nikah, 76. Ebu Davudi Nikah, 31; Nesai, Nikah, 62; Tirmizi, Nikah, 23.

⁴⁸ Müslim, Nikah, 75; Kurtubi, a.g.e., V, 101.

⁴⁹ en-Nisa, 4/4.

Hanefi mezhebine göre Hz.Peygamber'in "On dirhemden az mehir yoktur"⁵⁰ şeklindeki hadisi ile mehrin alt sınırı 10 dirhem olarak belirlenmiştir. Böyle bir rakamın alt sınır olarak tespit edilmesinin şöyle bir önemi vardır. Mehir, madem kadının şerefli bir varlık olduğunu göstermek için vacip kılınmıştır, o halde önemli sayılan bir miktardan daha az belirlenmemesi gerekir. Zira hırsızın eli ancak diğer şartların oluşması halinde 10 dirhem değerinde bir malın çalınması halinde kesilir. Bir kimse bundan daha aşağı miktardaki bir mehirle kadını nikahlarsa İstihsanen 10 dirhem mehir vermesi gerekir.⁵¹ Bu miktar Hz. Peygamber devrinde, 29.75 gram gümüş ile 4.25 gram altın ve iki koyun değerine tekabül etmekteydi. Günümüzde ise altın ölçü alındığında 310 Tl, gümüş ölçü alındığında 54 Tl, koyun ölçü alındığında 1200 Tl civarında bir değere tekabül etmektedir.

Maliki mezhebine göre mehrin en az miktarı çeyrek dinar veya üç dirhemdir.⁵² Mehir miktarlarının takdirindeki bu ihtilaf, hırsızlık sebebi ile elin kesilebilmesi için çalınan malın değerinin farklı takdir edilmesinden kaynaklanmaktadır. Hanefiler bu malı 10 dirhem olarak, malikiler ise çeyrek dinar veya üç dirhem olarak takdir etmişlerdir.

Şafii ve Hanbeli mezhepleri, mehrin en alt sınırı ile ilgili bir belirleme yapmamışlar alım satımlarda kıymet olabilecek her şeyin mehir olabileceğini kabul etmişlerdir.⁵³ Çünkü " ...Haram kılınan (kadın)ların dışında kalanları zinadan kaçınıp iffetli olarak, mallarınızla istemeniz size helal kılındı..."⁵⁴ mealindeki ayette geçen mallar kelimesi aza ve çoğa şamil olup burada mutlak olarak zikredilmiştir. Dolayısıyla belli bir miktar olması gerektiği belirtilmediğinden tahdide gidilmez.

Şafii ve Hanbeli mezhepleri sünnetten de şu delili getirmektedirler. Hz. Peygamber evlenmek isteyen adama " o kadına mehir olarak verecek bir şeyin var mı?" dedi. Adam "yanımda şu sırtımdaki gömleğimden başka bir şeyim yok " diye cevap verince Resulullah, " gömleğini ona verirsen sen gömleksiz kalırsın, başka bir şey ara" dedi. Adam " başka bir şey bulamadım" deyince Resulullah " haydi git araştır ve demir bir yüzük olsun bul ve getir " ⁵⁵ buyurdu. Bu hadisteki " haydi git araştır ve demir bir yüzük olsun bul ve getir " ifadesi mehrin en azı için bir sınır olmadığına delildir. Şayet sınır olsa idi Resulullah onu beyan ederdi. Çünkü ihtiyaç vaktinden daha sonraya beyanı bırakmak caiz değildir. Burada zikredilen demirden bir yüzüğün 10 dirheme eşit olmadığı herkesçe bilinmektedir.

Ayrıca mehir Allah tarafından hediye ve kadının manevi şahsiyetine saygının maddi ifadesi olarak meşru kılındığından, ayrıca kadının hakkı olan bir meblağ olduğundan eşlerin rıza ve anlaşmaları ile takdir edilmelidir.

Boşanma hakkının kötüye kullanıldığı bölgelerde mehir miktarının yüksek tutularak suistimale belirli ölçüde engel olunması da mehrin kadına ve evlilik

⁵⁰ Darekutni, Nikah, III, 247.

⁵¹ Serahsi, Şemsuddin, *Kitabu'l-Mebsut*, İstanbul, 1982, V, 81-82; Merginani, a.g.e.,I, 204; Kasani, a.g.e.,II,276.

⁵² İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b.Ahmed el-Hafid, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, İstanbul, 1985, II, 18; Hureşi, Ebu Abdullah Muhammed b.Abdullah b. Ali, *Şerhu ala Muhtasar Seyidi Halil*, Beyrut, tsz,III, 262.

⁵³ Nevevi, a.g.e., XVI, 322; İbn Kudame, a.g.e., VIII, 4.

⁵⁴ en-Nisa, 4/24.

⁵⁵ Ebu Davudi Nikah, 31; Nesai, Nikah, 62; Tirmizi, Nikah, 23; bkz, Buhari, Nikah, 14; Müslim, Nikah, 76.

birliğine kazandırdığı bir başka avantaj olmaktadır.”⁵⁶ Bununla birlikte Hz. Peygamber'in hanımlarına vermiş olduğu mehir miktarından fazla mehir tespitinin yapılmaması güzel görülmüştür.⁵⁷

XI-MEHRİN KISIMLARI

Evlilik sebebiyle vacip olan mehir, akit esnasında tespit edilip edilmemesi bakımından mehir-i müsemma ve mehir-i misil olmak üzere iki kısma ayrılır.

A-Mehr-i Müsemma

Akit esnasında taraflarca üzerinde ittifak edilen veya akitten sonra tarafların rızaları ile takdir edilen mehirdir.

Akit esnasında veya sonrasında tespit edilen mehrin ödeme şekli üzerinde taraflar anlaşma yapabilirler. Yapılan anlaşmalarla mehrin tamamı ertelenebileceği gibi tamamı peşin olarak da alınabilir veya bir kısmı peşin geriye kalanı vadeli olabilir. Bu ödeme şekillerine göre mehir-i müsemma kendi arasında iki kısma ayrılır.

a- Mehr-i Muaccel

Akit anında peşin olarak ödenen mehre, mehir-i muaccel denir. Mehri miktarı tespit edilmiş olmakla birlikte ödeme şekli üzerinde bir anlaşma yapılmamışsa beldenin örfü ile amel edilir. Örfü göre mehrin tamamı peşin olarak veriliyorsa peşin ödenir. Tamamı erteleniyorsa ertelenir. Veya bir kısmı peşin diğer kısmı ertelenerek veriliyorsa aynen uygulanır.⁵⁸ Şayet bu hususta bir örf yoksa bazı alimlere göre kadın mehrini peşin alma hakkına sahiptir. Dilediği takdirde peşin almayabilir.

Bununla birlikte Hanefiler zevci münasebetten önce mehrin bir kısmının peşin olarak verilmesini müstehap görmüşlerdir.⁵⁹ Hz. Ali, Hz. Fatma ile evlenip zifafa girmek istediğinde Hz. Peygamber, Hz. Fatma'ya bir şey verinceye kadar birleşmelerini men etmiştir.⁶⁰

Şafii ve Hanbeliler'e göre, mehrin peşin olarak verilmesi caiz olduğu gibi bir kısmı veya tamamının te'cil edilmesi de caizdir. Eğer mehir te'cil edilip ertelenme zamanı söylenmezse Hanbelilere göre mehir sahih olup zamanı da en geç ölüm veya boşanma zamanıdır. Şafiilere göre bu mehir fasittir ve kadına mehir-i misil verilir.⁶¹

Malikilere göre mehir tayin edilir ve bu da o beldede bulunan bir şey olursa akdin yapıldığı gün kadına verilmesi gerekir. Maliki alimlerinden bir kısmına göre akit esnasında erteleme şart koşulursa akit fasit olur. Ancak iki ve beş gün gibi yakın bir zaman olursa akde tesir etmez. Diğer bir kısmına göre mehrin tehir edilmesi

⁵⁶ Aydın, *İlmihal*, II,218.

⁵⁷ İbn Kudame, *a.g.e.*, VIII,6.

⁵⁸ M.Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvalu's-Şahsiyye fi's-Şeriatil-Islamiyye*, Beyrut, 1984, s. 133.

⁵⁹ M.Muhyiddin Abdulhamid, *a.g.e.*, s. 133.

⁶⁰ Ebu Davud, *Nikah*, 36.

⁶¹ İbn Kudame, *a.g.e.*, VIII, 21; Nevevi, *a.g.e.*, XVI, 328.

caiz olup zevci ilişkide bulunulmak istendiğinde bir miktar peşin verilmesi müstehaptır.⁶²

Mehr-i Muacceli erkek hanımına veremeyecek durumda ise Hanefi ve Hanbelilere göre zifaktan önce veya sonra kadının evliliğin feshini isteme hakkı yoktur. Ancak kocasıyla sefere çıkma, onunla beraber olma gibi hususlarda kocanın taleplerine cevap vermek durumunda değildir.⁶³

Şafii ve Malikilere göre böyle bir durumda kadın evliliğin feshini isteme hakkına sahiptir. Şafilere göre kadın zifaktan önce veya sonra evliliğini feshedebilir. Malikilere göre ise fesih ancak zifaktan önce olabilir.⁶⁴

b- Mehr-i Müeccel

İslam Hukuku'nda mehrin tamamen peşin olarak ödenmesi şart koşulmamaktadır. Mehr nikahtan sonra da ödenebilir. Bilahare ödenmesi şart koşulan mehre, mehr-i müeccel adı verilmiştir. Mehr-i Müeccel için bir müddet tayin edilmiş ise o müddetten önce zevcenin mehr talep etme hakkı yoktur. Çünkü te'cile muvafakat etmekle talep hakkı da te'cil edilmiş olmaktadır. Ancak kocanın ölümü halinde mehr borcu muacceliyet kazanır. Mehr-i Müeccel'de bir vakit tayin edilmemiş ise mehr, talak veya eşlerden birinin vefatına kadar müeccel sayılır.

B- Mehr-i Misil

Genellikle mehr evlenme akdi esnasında taraflarca tespit olunur. Ancak mehr hususunda her hangi bir anlaşma yapılmamış veya hiç mehr ödenmeyeceği kararlaştırılmış veya tespit edilen mehr, herhangi bir sebeple hükümsüz sayılmışsa evlenen kadına kişisel özellikleri, mali durumları ve sosyal itibarları bakımından denk, baba tarafından hısım olan kadınların ortalama mehrleri, mehr-i misil olarak şer'an tayin edilmiş olur. Böyle bir yakını bulunmazsa yabancılara bakılır ve gerektiğinde hakim de takdir hakkını kullanır.⁶⁵ Hz. Peygamber de, kocası zifafa girmeden ölen Berva' binti Vâşık adındaki kadının benzeri kadınların aldıkları mehr kadar mehr almasına hükmetmiştir.⁶⁶

Hanefi, Şafii ve Hanbeli mezhebine göre mehr-i mislin tespitinde kadının baba tarafından hısımları olan kadınlara itibar edilir. Ana baba bir veya baba bir kız kardeşler, halalar, erkek kardeş kızları, amca kızları gibi.⁶⁷

Bu meselede akrabalardan en yakın olanlar nazara alınır. Ancak baba tarafından hısım olan kadınların bulunmaması durumunda hangi yolun takip edileceğiyle ilgili mezhepler arasında ihtilaf vardır. Hanefilere göre yabancılardan sosyal seviye açısından haline benzeyen kadınların mehri esas alınır.⁶⁸ Şafilere göre baba tarafından asabe olan kadınlar yoksa zevil ehradından neneler ve teyzelere itibar

⁶² İbn Rüşd, *a.g.e.*, II, 18.

⁶³ İbn Kudame, *a.g.e.*, VIII, 80-81; Merginani, *a.g.e.*, II, 211.

⁶⁴ Nevevi, *a.g.e.*, XVI, 377.

⁶⁵ Kasani, *a.g.e.*, II, 287; Merginani, *a.g.e.*, II, 205-211; el-Fetava'l-Hindiyye, Beyrut, tsz, I, 309.

⁶⁶ bkz. Nesai, Nikah, 68; Ebu Davud, Nikah, 31; İbn Mace, Nikah, 18.

⁶⁷ Serahsi, *a.g.e.*, V, 64; İbn Kudame, *a.g.e.*, VIII, 59; Nevevi, *a.g.e.*, XVI, 375.

⁶⁸ Mevsli, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud b. Mahmud, *el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, İstanbul, tsz, III, 108.

edilir. Şayet bunlar da yoksa yabancı kadınlardan emsal olanlar dikkate alınır.⁶⁹ Hanbelilere göre akrabaları arasından kendisine eşit kızların mehirleri esas alınır. Bu akrabaların baba veya anne tarafından olmaları fark etmez. Bunlardan sırayla en yakın olanlara itibar edilir. Şayet akrabalarından emsali yoksa bulunduğu şehrin kadınlarından ona benzer olanlar dikkate alınır.⁷⁰ Malikilere göre akrabalarından denk olan kimseler yoksa yabancı kadınlardan kendisine eşit olanlara itibar edilir.⁷¹

Mehrin tespitinde akit esnasında kadının haiz olduğu çeşitli özellikler dikkate alınır. Zenginlik, güzellik, akıl, yaş, soy, dindarlık gibi rağbet edilen sıfatlar mehir-i mislin tespitinde rol oynayan unsurlardır.⁷² Bu vasıfların değişmesi halinde mehir-i misil de değişir. Mehir tayininde evlenecek kadınla ona emsal alınacak kadınların evlenme akdinin icra edildiği zamanda haiz oldukları vasıflar esas alınır. Bu vasıfların akitten sonra değişmeleri emsale zarar vermez.

Eşler mehir-i misil üzerinde ittifak ettiklerinde mesele açıktır. İttifak ettikleri şey mehir-i misil olur. Şayet anlaşmazlığa düşerlerse bu durumda ikisinden birinin delili varsa delili olanın sözü kabul edilir. Şayet delil yoksa erkeğin yemin etmesi istenir. Erkek yeminden kaçınırsa kadın iddia ettiği mehre hak kazanmış olur. Çünkü yeminden kaçınmak karşındaki şahsın iddia ettiğini kabul anlamına gelir.

Fasit bir nikahın akabinde eşler arasında zevci ilişki meydana gelmiş ve hakim de aralarını ayırmışsa, kadına tespit edilen mehirden fazla olmamak kaydıyla mehir-i misil verilir. Şayet tespit edilen mehir, mehir-i misilden az ise fazlalığın verilmesi gerekmez.⁷³

Mehir hususunda her hangi bir anlaşma yapılmamış veya hiç mehir ödenmeyeceği kararlaştırılmış veya tespit edilen mehir herhangi bir sebeple hükümsüz sayılmış olup zifaf öncesinde bir ayrılık meydana gelmişse kadına mut'a vermek vacip olur. Bu durum dışında boşanan bütün kadınlara mut'a vermek müstehaptır. Mut'a, zifaf öncesi meydana gelen boşamadan dolayı vacip olmaktadır. Burada Mut'a mehirin yarısı yerine geçmektedir. Mut'a kadınların giydikleri üç parça elbisedir. Bunun değeri mehir-i mislin yarısından fazla olamayacağı gibi beş dirhem kıymetinden de az olamaz.⁷⁴ Kur'an'da mut'a ile ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır. *"Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız size her hangi bir sorumluluk yoktur. Şu kadar ki onlara (mal verip) faydalandırın. Eli geniş olan haline göre, eli dar olan da haline göre ve güzellikle faydalandırılmalıdır..."*⁷⁵

XII-KADININ MEHRİN TAMAMINI ALABİLECEĞİ DURUMLAR

Mehir, mücerret sahih nikah akdi ile vacip olur. Kadın bazı durumlardan hiç mehir alamazken, bazı durumlarda mehirin yarısını alabilir, bazen de tamamını

⁶⁹ Nevevi, a.g.e., XVI, 375.

⁷⁰ İbn Kudame, a.g.e., VIII, 60.

⁷¹ Bacı, Ebi'l-Velid Süleyman b. Halef b.Sa'd b. Eyyub b.Varis el-Endulusi, *el-Miınteka Şerhu Muvatta el-İmami Malik*, Beyrut, 1983, III, 282.

⁷² Serahsi, a.g.e., V, 64; İbn Kudame, a.g.e., VIII, 60; Nevevi, a.g.e., XVI, 376.

⁷³ Merginani, a.g.e., I, 210.

⁷⁴ Mevsili, a.g.e., III, 102; Merginani, a.g.e., I, 205.

⁷⁵ el-Bakara, 2/ 236.

alabilir. Mehrin tam olarak ödenebilmesi üç sebepten birinin meydana gelmesine bağlıdır.⁷⁶

A-Zevci ilişki

Sahih nikah akdinden sonra zevci münasebet ile mehrin kesinleşeceği hususunda alimler arasında ihtilaf yoktur.⁷⁷ Mehir, ister akit esnasında veya akit sonrasında belirlenmiş olsun ya da akitten sonra karşılıklı rıza ile veya hakimın hükmü ile tespit edilmiş olsun zevci münasebet meydana geldiğinde mehr kesinleşir. Bundan sonra kadın mehr alacağından tamamen veya kısmen vazgeçmedikçe koca mehr borcunu ödemek zorundadır.

B-Eşlerden Birinin Ölümü

Mehir tespiti yapıldıktan sonra zifafa girmeden veya sahih halvetten önce ya da sonra eşlerden birinin vefatı halinde mehr kesinleşir.⁷⁸

Mehir akit ile vacip olmuştur. Akit taraflardan birinin ölümü ile feshedilmemekte, bilakis nihayete ermektedir. Ölüm, mehre kesinlik kazandırmakta ve erkeğin zimmetinde olan borcu düşürmemektedir. Ömür bittiği zaman kadının mehr alacağı kesinleşmiş olur. Ölen kadın olursa, mehr onun mirasçıları tarafından istenir. Şayet ölen erkek olursa, kadın kocasının mirasından mehr alacağını tahsil eder.

Eşlerden birinin ölmesi veya başkaları tarafından öldürülmesi veya eşlerden birinin diğerini öldürmesi ya da erkeğin kendini öldürmesi halinde mehr kesinleşir.⁷⁹ Kadının kendini öldürmesi durumunda mehrin kesinleşip kesinleşmeyeceği hususunda ihtilaf vardır. İmam Züfer dışındaki Hanefi alimleriyle diğer mezheplere göre kadın kendini öldürdüğünde mehrin tamamına hak kazanır.⁸⁰ Kadın öldüğünde techiz ve tekfin masrafları karşılandıktan ve borçları ödendikten sonra nasıl malları varislere intikal ediyorsa mehr de kadının malı olduğundan varislerine intikal eder.

İmam Züfer'e göre bir kadın kendini öldürdüğünde, mehre hak kazanamaz. Bu durum irtidat eden, kocasının oğlunu şehvetle öpen kimsenin durumuna benzer. Dolayısıyla kadına bir şeyin verilmesi gerekmez.

Mehir tespiti yapılmadan eşlerden birinin zifaktan önce ölmesi halinde Hanefi mezhebine göre kadına mehr-i misil gerekir. Malikilere göre kadın mehre hak kazanamaz.

Şafii ve Hanefilerden İmam Züfer'e göre kadının, kocasını zifaf veya sahih halvetten önce öldürmesi halinde mehr kesinleşmez.⁸¹ Kadın bu cinayetle evliliğini sona erdirmiştir. Bu şekilde kadının zevci münasebetten önce günah işleyerek evliliği sona erdirmesi mehri tamamen düşürür. Maliki, Hanbeli diğer Hanefi alimlerine göre

⁷⁶ Kasani, *a.g.e.*, II, 291; Zeyla'i, *a.g.e.*,II,138.

⁷⁷ İbn Rüşd, *a.g.e.*, II, 18; Kasani, *a.g.e.*, II, 291.

⁷⁸ Şirbini, *a.g.e.*,III, 225.

⁷⁹ Kasani, *a.g.e.*,II, 294.

⁸⁰ Kasani, *a.g.e.*, II, 294; Merdavi, *el-İnsaf*, Beyrut, 1957, VIII, 282; Nevevi, *a.g.e.*, XVI, 350.

⁸¹ Kasani, *a.g.e.*, II, 294; Şirbini, *a.g.e.*, III, 225.

bu durumda mehrin tamamını kesinleşir.⁸² Çünkü kadının kocasını öldürmesi her ne kadar cinayet ise de bunun cezası İslam Hukukunda kısas olarak takdir edilmiştir. Şayet mehrin düşeceğine hükmedilirse bu durumda İslam'ın takdir ettiği cezaya ziyade söz konusu olacağından bu caiz değildir.

Bizim burada tercih ettiğimiz Şafii, Maliki ve Hanefilerden Züfer'in görüşüdür. Kocasını öldüren kadının mehrin tamamına hak kazanması ne akla yatkın ne de adalete uygundur.

C-Halvet-i Sahiha

Halvet-i Sahiha, eşlerin kendilerinin izni olmaksızın, kimsenin kendilerini göremeyeceği, kendilerine muttali olamayacağı emin bir yerde yalnız kalmalarıdır. Bu esnada kendilerinde birbirlerinden yararlanmalarına mani olacak, hakiki, tabii ve şer'i, bir engelin bulunmaması gerekir.⁸³

Hanefi mezhebine ve Ahmed b.Hanbel'e göre hükmi zifaf anlamında olan halvet-i sahiha meydana geldiğinde kadın mehrin tamamına hak kazanır.⁸⁴ Nitekim Hz. Peygamber “ *Kim bir kadının başörtüsünü açar ve ona bakarsa zevci münasebet meydana gelsin veya gelmesin mehir ona vacip olur.*”⁸⁵ buyurmuştur. İmam Şafii'ye göre ise mehrin yarısı düşer.

Hanefilere göre halvetin sıhhatine mani olan hususlar üç maddeden oluşmaktadır.

a- Hakiki Engel

Eşlerden birinin zevci ilişkiye mani olacak ölçüde hasta olması veya bülüğ çağına ulaşmamış olması ya da kadının cinsel uzvunda zevci ilişkiye mani olacak bozukluğun bulunması, hakiki engel olarak zikredilebilir. İmameyne göre erkeğin cinsel organının kesik olması veya iktidarsızlık, hakiki engeller arasında sayılmaktadır. Bu durumda kadına mehrin yarısı verilmelidir. Ebu Hanife'ye göre, erkeğin cinsel organının kesik olması veya iktidarsız olması halinde halvet sahih olacağından kadına mehrin tamamı verilmelidir.⁸⁶

b-Tabii Engel

Eşlerin yanında üçüncü bir şahsın bulunması veya üçüncü şahısların müşahedesine açık bir durumda bulunmak tabii engel olarak sayılır. Çünkü insanlar, yanlarında üçüncü şahın bulunduğu bir ortamda eşiyile zevci ilişkide bulunmak istemez. Üçüncü şahısların ama olup olmaması veya uyuyor olması veya bülüğa ermiş olması, akıllı çocuk, ya da deli olması arasında fark yoktur.⁸⁷

⁸² Kasani, *a.g.e.*, II, 294; Bilmen, *a.g.e.*, II, 128; Zuhayli, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslami ve Edilletuhu*, Dimeşk, 1989, XI, 230.

⁸³ Kasani, *a.g.e.*, II, 291; Mevsili, *a.g.e.*, III, 103.

⁸⁴ İbn Kudame, *a.g.e.*, VII, 344; Nevevi, *a.g.e.*, XVI, 247.

⁸⁵ Darekutni, *Nikah*, III, 307.

⁸⁶ Merginani, *a.g.e.*, I, 205-206; Mevsili, *a.g.e.*, III, 103; Kasani, *a.g.e.*, II, 292.

⁸⁷ Kasani, *a.g.e.*, II, 293; Mevsili, *a.g.e.*, III, 103.

c- Şer'i Engel

Eşlerden birinin veya ikisinin ramazan orucu tutuyor olması, farz veya nafile hac için veya umre için ihrama girmiş olması ya da hayız ve nifas hallerinde olması şer'i engeller arasında zikredilebilir. Zikredilen bu manilerden birisi bulunduğu zaman halvet-i sahiha tahakkuk etmez.⁸⁸

Hanbelilere göre nikah akdi sahih olduğunda kadın için mehrin tamamı kesinleşmiş olur. Ancak erkeğin zevci münasebette bulunabileceği yaşta yani baliğ, mümeyyiz olması gerekir. Kadın da kendisi ile cinsel ilişkide bulunabilecek bir yaşta olmalıdır.⁸⁹

Bu iki şart eşlerde bulunduğu halvet vaki olur. Halvet esnasında zevci ilişki meydana gelmezse veya eşlerden birinde buna mani fizyolojik bir yapı bozukluğu varsa, oruçlu ya da ihramlı olmak gibi şer'i bir mani mevcut ise de zevce için mehrin tamamı kesinleşir. Çünkü mehrin kesinleşmesi halvetin meydana gelmesi sebebiyledir.⁹⁰

Maliki ve son görüşüne göre Şafilere göre kadın sadece halvet ile mehre hak kazanamaz. Mehrin kesinleşebilmesi için ayrıca zevci ilişkinin de meydana gelmesi gerekir. Şayet sahih halvetin akabinde zevci ilişkide bulunmadan boşanma meydana gelirse, kadına belirlendiği takdirde mehrin yarısı, aksi takdirde mut'a vacip olur. Yalnız malikiler, zevci ilişki meydana gelmeksizin kadının bir yıl eşinin yanında kalması halinde mehrin tamamına hak kazanabileceğine hükmetmektedirler. Kadının bir yıl kocasının evinde kalması zevci ilişki yerine kaimdir.⁹¹ Bu hususta şu ayeti delil getirmektedirler. “ *kadınlara el sürmeden ve mehirlerini tayin etmeden onları boşarsanız...*”⁹² Ayette geçen “ el sürmeden” ifadesinden maksat bu mezhep alimlerine göre zevci ilişkidir.

XIII-KADININ MEHRİN YARISINI ALABİLECEĞİ DURUMLAR

1- Zifaf veya sahih halvet söz konusu olmadan, kadın hak sahibi olduğu mehri başışlamadan, kocadan kaynaklanan bir nedenle ayrılık meydana geldiğinde kadına tespit edilen mehrin yarısı verilir. Zira Kur'an'da “ *Eğer kadınlara mehir biçer de el sürmeden onları boşarsanız biçtiğinizin yarısını verin...*”⁹³ buyrulmaktadır.

2- Tespit edilen mehrin yarısı veya bir kısmı zorlanma olmadan kadın tarafından kocasına hibe edilirse, kadın geriye kalan kısma hak kazanır. Çünkü malik olduğu mülkünde hibe veya başka bir şekilde tasarrufta bulunabileceği gibi mehrinde de dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.

⁸⁸ Merginani, *a.g.e.*, I, 206; Mevsili, *a.g.e.*, III, 103; Kasani, *a.g.e.*, II, 293.

⁸⁹ İbn Kudame, *a.g.e.*, VIII, 64-66.

⁹⁰ İbn Kudame, *a.g.e.*, VIII, 64-66.

⁹¹ Bacı, *a.g.e.*, III, 293; Nevevi, *a.g.e.*, XVI, 347; Hureşi, *a.g.e.*, III, 260; Şirbini, *a.g.e.*, III, 225.

⁹² el-Bakara, 2/236.

⁹³ el-Bakara, 2/237.

3- İmameyne göre cinsel organı kesik olan bir kimsenin karısıyla halvet halinde kalması durumunda kadına tespit edilen mehrin yarısı verilir. Çünkü bu durumda zevci ilişkiyi imkansız kılan bir durum söz konusudur.

XIV-KADININ HİÇ MEHİR ALAMAYACAĞI DURUMLAR

Hanefilere göre kadın şu altı sebepten birinin bulunması halinde mehirden hiçbir şey alamaz.

1-Zifaf veya sahih halvetten önce eşler arasında boşanma olmaksızın ayrılık meydana geldiğinde mehrin tamamı düşer. Boşanma olmadan meydana gelen ayrılık fesih olur. Zifaftan önce meydana gelen fesih, mehrin tamamının düşmesini gerekli kılar.⁹⁴ Büluğ muhayyerliğini, velinin kefâet sebebiyle evliliği feshettirmesini, müslüman olan eşlerden erkeğin İslam'dan çıkmasını burada örnek olarak verebiliriz. Kadının, kocasının oğlunu şehvetle öpmesi veya zina yapması halinde de durum aynıdır. Kadın mehre hak kazanamaz.

2- Zifaftan önce veya sonra kocanın mehrin tamamından ibra edilmesi halinde kadın mehre hak kazanamaz. Bunun için de kadının akıllı olması ve ölüm hastalığına yakalanmamış olması gerekir. Kocanın ibra edilebilmesi için mehrin kadın tarafından henüz alınmamış olması gerekir.

3- Zifaftan önce veya sonra, kadın mehri almayıp, kocasıyla kendisini bunun karşılığında boşaması için anlaşma (muhalear) yaptığında mehrin tamamı düşer. Şayet kadın mehri almışsa anlaşmanın akabinde kocasına geri verir.⁹⁵

4-Kadının mehrin tamamını kocasına hibe etmesi halinde mehre hak kazanması söz konusu değildir. Kadının velisi bu hibeye itiraz edemez.

5-Dengi olmayan biri ile evlenen kadın örneğinde, velinin itiraz hakkını kullanması neticesinde hakimin evliliğe son vermesi de mehri düşürür.⁹⁶

6- Fasit nikah sebebiyle hakim eşleri birbirinden ayırdığında henüz zifaf gerçekleşmemişse kadına mehir vermek gerekmez. Çünkü nikah fasit olduğunda mehir vermek vacip değildir.⁹⁷

XV-MEHRİN KONUSU

Nikah sebebiyle kadına verilmesi gereken mehir, mal, eşya ve ekonomik değeri olan, satın alınan mala karşılık verilebilen, mülk edinilebilen, kullanılması yasak olmayan her şey olabilir. Bu çerçevede altın ve gümüş gibi zinet eşyaları, menkul ve gayr-ı menkul mallar ile kullanılması şer'an caiz olan her şey mehir olabilir. Kısaca İslam hukuku nazarında kıymeti bulunan, semen ve ücret olması sahih olan her şey

⁹⁴ Kasani, *a.g.e.*, II, 295.

⁹⁵ Kasani, *a.g.e.*, II, 295.

⁹⁶ Aile Hukuku Kararnemesi, Mad.83.

⁹⁷ Merginani, *a.g.e.*, I, 210.

ittifakla mehir olur. Ancak mehir belli olmalıdır. Tesmiye edilen şeyler peşin olarak verilmemişse bunların kıymeti akit günündeki kıymeti ile değerlendirilir.

Ekonomik değeri olmayan menfaatlerin mehir konusu olup olamayacağı tartışmalıdır. Hanefilere göre, boşama hakkının kadına verilmesi, erkeğin mehir vermeyerek karşılığında kısas hakkından vazgeçmesi hususunda karısıyla anlaşması veya Kur'an öğretimi şeklindeki mali kıymeti bulunmayan menfaatlerin mehir olması uygun değildir. Zikredilen bu hususlar mal cinsinden değildir. Ayrıca Kur'an öğretimi karşılığında ücret almak caiz değildir.⁹⁸ Mal ve kıymetinin takdiri mümkün olan menfaatler Malikilerin dışındaki diğer mezheplere göre mehir olabilir. Buna göre menfaat müddeti belli olduğu sürece arabaya binmek, araziye ekmek mehir olabilir. Ancak Hanefilere göre bu menfaatin değeri 10 dirhemden aşağı olmamalıdır.⁹⁹

Şafilere göre, Kur'an öğretimi karşılığında ücret alınabileceğinden bunun karşılığında tahakkuk edecek olan ücret mehir olabilir.¹⁰⁰ Kur'an öğretmenin mehir olabileceğini söyleyenler, Sehl b Sa'd es-Sâidi hadisini delil göstermektedirler. Bu hadise göre Hz. Peygamber evlenmek isteyen ancak mehir olarak demir bir yüzük bulamayan, izârı dışında giyeceği olmayan bir kimseyi "*bildiğin ezberindeki surelere karşılık seni ona nikahladım*"¹⁰¹ diyerek evlendirmiştir. Ayrıca Kur'an öğretmek mubah ve muayyen bir menfaattir. Mehir olması caizdir.¹⁰²

Hanbelilere göre Kur'an öğretiminin mehir olması sahih değildir. Kadına mehr-i misil verilir.¹⁰³ İmam Malik'e göre de ücret karşılığında Kur'an öğretmek mekruhtur. Bu menfaatin mehir olarak isimlendirilmesi sahih olmaz. Kadına mehr-i misil verilir. Kur'an öğretiminden bir ücret almak caiz ise, öğretimin bizzat kendisinin karşılık olması da caizdir. Bir şeyin kendisi olmasa bile ondan elde edilecek menfaat mehir olabilir.¹⁰⁴

Zikredilenlerin mehir kabul edilmemesi Ebu Hanife ve arkadaşlarına ait olmakla birlikte son dönem Hanefi alimleri bunların mehir olabileceğini zaruret dolayısıyla kabul etmektedirler. Çünkü Müslümanlara vacip olmasına rağmen bazen bunları öğretecek kimseler bulunmayabilir.¹⁰⁵ Ayrıca haller ve zaman değişince, dini ruh ve heyecan azalınca, beytülmalden verilen para kesilince, mezhepte tercih ve tahrir ehli olan İslam hukukçuları, Kur'an öğretimi hatta imamlık ve müezzinlik için ücretin alınabileceğine fetva vermişlerdir.¹⁰⁶

İbn Nüceym'e göre fetva, Kur'an ve fıkıh öğretmek için adam kiralamanın günümüz şartlarında caiz olduğu yönündedir. Böyle olunca bunun mehir olarak belirlenmesi sahihtir. Çünkü bu işlerin(menfaatlerin) karşılığında ücret almak caiz ise, bunun mehir olarak isimlendirilmesi de caizdir.¹⁰⁷

⁹⁸ Ayni, Ebi Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari*, Beyrut, tsz, XX,139.

⁹⁹ İbn Kudame, *a.g.e.*, VIII, 6-9; Kasani, *a.g.e.*,II, 279; Nevevi, *a.g.e.*,XVI, 338.

¹⁰⁰ Nevevi, *a.g.e.*, XVI,328.

¹⁰¹ Buhari, Nikah, 14, Müslim, Nikah, 76. Ebu Davud, Nikah, 31; Nesai, Nikah, 62; Tirmizi, Nikah, 23.

¹⁰² Nevevi, *a.g.e.*,XVI, 328.

¹⁰³ İbn Kudame, *a.g.e.*, VIII, 8.

¹⁰⁴ Bacı, *a.g.e.*, III, 277; Hureşi, *a.g.e.*,III, 269.

¹⁰⁵ Ceziri, Abdurrahman, *Kitabu'l-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Erbaa*, İstanbul, 1986, IV,105

¹⁰⁶ İbn Abidin, "Resmu'l-Müfti", *Mecmu'atu Resail İbn Abidin*, Beyrut, tsz, 1/14.

¹⁰⁷ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik*, Beyrut, tsz, III, 168; VIII, 22.

SONUÇ

Mehir, erkeğin kadına karşı mükellef olduğu mali sorumluluklardan birisidir. Günümüzde ehemmiyeti kavranamamış ve uygulanmasında da başarılı olunamayan mehir, İslam Hukukunun bir hükmü olmaktan çok, örf olarak telakki edilmektedir. Halbuki mehirin vacip kılınması Kur'an, sünnet ve icma ile sabittir. Kadın gönül hoşluğu ile bağışlamadıkça erkek bu borçtan kurtulamaz. Mehir, ister peşin, ister te'cil edilerek verilecek olsun kadına ait olup hiç kimsenin müdahalede bulunma hakkı yoktur. Kadın dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir. Muhtemel sonradan çıkabilecek ihtilafları bertaraf edebilmek için de mümkünse miktarı önceden tespit edilmelidir.

Mehrin en az miktarı tespit edilmiş olmasına rağmen üst sınırı belirlenmemiştir. Ancak mehirin tespitinde aşırılıktan kaçınılması gerekir. Aksi takdirde yüksek rakamlarla tespit edilen mehirler sebebiyle, ödeme gücünü kendilerinde bulamayan erkekler ağır bir mali sorumluluk altına girmiş olacaktır. Bu durumda mehirin ödenmeme niyetinin gündeme gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

En alt seviyesi tespit edilmiş olmakla birlikte, nikahı güçleştirmeyecek, kadının gönül hoşluğunu elde edecek, boşanma konusunda erkek açısından caydırıcı olabilecek ve boşama yetkisinin kötüye kullanılması halinde mali güç kazandıracak miktarda mehirin tespit edilmesi, hikmetine uygun olarak nasslar çerçevesinde uygulanabilir olmasına katkı sağlayacaktır. Gelir düzeyi çok düşük olanlar da güçleri nispetinde ödemede bulunmalıdır.